

Slovenske Večernice

za

poduk in kratek čas.

Na svitlo daje
družba sv. Mohora.

Deseti zvezek

Z dovoljenjem vis. čast. Kerškega knezoškofijstva.

V EKLOVEN 1884.

Tisk Jan. in Frid. Leona.

f 26085

VC 26085

07. IV. 1987

D1714

I. V gozdu.

 „Mati! ali imate kaj kruha, lačen sem?“ prosi mali Tonček, kaciš sedem let star deček, svojo bolno mater, ki že deset tednov ne more iz postelje. V serece jo spēče sinova prošnja, ker nima je drobtinice kruha, da bi mu ga dala. „Za pečjó mora biti v loncu še nekaj kuhanih kerhļjev, le vzemi jih“, odgovori mati s slabim glasom in pčtem še pristavi: „Ko bodo zvečer Logarjevi domú prišli, oni ti bodo že kaj skuhali.“ Tonček hitro šine za peč in ko bi trenil, poloví zadnje pare hruševih kerhļjev iz vode.

„Mati! ali ste žejni? Ali nočete hruševke?“ ponuja materi sladko vodo, in ko z glavó odkimajo, poserka jo sam in potem gre, če tudi ne popolnoma sit, vsaj za nekaj časa potolažen, spet iz hiše.

Ko je Tonček vrata zaperl, sklène mati roké in goreče moli in prosi Boga, da bi jej spet dal ljubo zdravje, ako je njegova sveta volja. Ko je še zdrava bila, nista s sinom nikdar terpela pomanjkanja, ker je od jutra do večera pridno delala, po letu na polji in po zimi so jo ljudjé radi jemali za šiviljo, ker je znala za vsako delo prijeti. Logarjevi, pri katerih je gostovala, so sicer dobri ljudjé, ali vendar le uborni kajzarji, ki so šli od jutra do večera za delom. Po ves dan časih ni bilo nikoga domú, le na večer so

prišli ter so postregli po svoji moči ubogi udovi. Groši, ki si jih je s kervavimi žulji zaslužila in varčno prihranila, pošli so v tej dolgi bolezni, drugih ljudi prositi jej je bilo pa neznano težko, njeno edino upanje je bil dobri oče v nebesih. Ali ona sama bi bila že tako ali tako prebila, ko bi sina ne imela; on jo je bolj skerbel, ko njena bolezen.

Tonček še ni vedel, kaj se pravi dobro živeti; da je bil le sit, bil je zadovoljen; tudi še ni bil pri tej pameti, da bi bil mogel presoditi materno bolezen in bitko siromaštvo, ki jo je terlo. Ves božji dan je hodil okoli po polji in po gozdu, nabiral je jagode, iskal je tičjih gnjezd in le lakota ali pa noč ga je prignala k hiši. Večidel je bil sam, bajta je stala prav na samem kraj gozda. Časih, ko so šli mati in Logarjevi na delo v vas, ves dan ni vidil žive kerščene duše. Mati so mu na peči pustili lonce češpljeve kaše in kedar ga je želodec opominjal, šel je domú. Večidel je hodil gologlav, od solnea so mu ogorela lica, roke in meča. Na sebi ni imel družega ko srajco iz domačega platna in černe platnene hlače, ki so segale le do kolen. Ena sama prerannica jih je nosila, in še tej se je odtergal zadnji gumb in zdaj je drenov klin moral opravljati njegovo službo. Na desni strani so imele hlače žep, kamor je spravljaj pipec, kterega je vsako jutro ob peči nabrusil. Za materjo mu je bil pipec najlepša stvar na svetu, rajši bi ne bil ves dan nič jedel, ko da bi se bil ločil od pipeca, torej ga je pa tudi na materin nasvet z močno vervico privezal za hlačin rob.

Ko je za seboj zaperl bajtina vrata in počasi stopal po stezi mimo Logarjevega zelnika, prosil je Boga, da bi ozdraveli mati, ki so se mu v serce smilili in ker je mislil, da bo potem spet bolje jedel. Ali te misli ga kmalo zapusté in začne veselo žvižgati, toda kmalo spet preneha. Rudeč keberček s črnimi pikicami se mu je vsedel na rokav, hitro ga ujame,

položi ga na dlan ter ga prosi in nagovarja: „Polonica! polonica! zleti na šmarno goro, prinesi mi polno možnjo denarjev.“ Te besede ponavlja tako dolgo, da polonica res zleti z dlani, ali ne na šmarno goro, ampak v bližnjo pšenico. Tonček tudi ni čakal na njo, da bi mu s šmarne gore prinesla zlata; Bog vé koliko sto polonic je že poslal na šmarno goro, ali še nobena se ni vrnila, vsaj ne z možnjó. Torej si kmalo polonico in denarje izbije iz glave in spet žvižga in žvižga, da so ga že usta bolela in ustnice niso dajale več pravega glasú. Torej utihne, odreže si leskovo šibo, maha ž njo in poje na ves glas:

Kaj maramo mi,
Ker smo fantje mladi;
Soldatov primanjka,
Pa pojdemo mi. —

Ali ko bi trenil, odreže petje in gleda na sterne grivo pod pšenico, vleče na uho in gre po perstih bliže. Zdaj udari z nogó ob tla in nekoliko čmerlov zleti iz grive v njegovo nepopisljivo veselje. Še nekolikokrat poceptá, napravi si hitro cev iz pšenične bilke, razberska travo in mah in najde čmerlovo satje. Hitro poserka med iz njega, in da-si tudi ga je le nekoliko kapljic dobil, vendar se mu je boljše zdelo, ko ne vem kaj. Satje spet varno zakrije z mahom ter si napravi skrivno znamenje, da bi jih drugikrat ne zgrešil.

Prišed do gozda malo postojí in premišlja, ali bi šel na Preseko gledat mladih srakoperjev ali pa v smrečje mladih veveric, katerih že več kot osem dni ni vidil, ker so bile tako daleč. Sklenil je, da obišče danes veverice, torej zavije po znani stezi v jarek in gre zdaj gori zdaj doli daleč v gozd. Ali ko pride do gujezda, bilo je prazno, prišel je prepozno. Nevoljno spleza s smreke in že se hoče spet proti domu obrniti, kar zagleda na leski kraj steze

mlado veverico. Ta je gotovo iz mojega gnjezda, misli si in jo hoče prijeti ali smuk! pa je bila na bližnji smreki. Gre za njo in trese na vso moč mlado smreko, da bi jo stresel, in res pade doli ali preden je bil pri njej, bila je že Bog vé kje. Tonček hiti za njo in, ne gledé na stezo, podí jo po mladem smrečji iz doline v hrib, s hriba v dolino, večkrat je že mislil, da jo ima ali vselej se mu je zmuznila. Zdaj prideta v star smrekov gozd in tu se mu je izgubila v visocih verlih. En čas je še gledal za njo ali ker je vidil, da je ne dobí, zadrevil je še kamen za njo in si mislil sam pri sebi: Pojdi, kamor hočeš, saj tako nisi lepa.

Ali kod bo šel zdaj domú? Ozira se okoli, kraj mu je popolnoma neznan, tako daleč še ni prišel nikoli. Gre proti strani, kjer se je najbolj svetilo skoz temno smrečje, in res pride kmalo na velik rovt. Daleč okoli je bilo vse posekano in hosta je še ležala okrog. Okoli štorov in hoste je bilo pa vse polno rudečih jagod, tako sočnih in debelih, da tacih še ni kmalo vidil. Zoblje jih tako dolgo, da se naveliča. Zdaj se spomni bolne matere, iz visoke trave izpukne tri dolge bilke, nabira spet jagode ter jih niza na bilke, da so bile vse tri polne. Na to ga prevzame trudnost, vleže se pod leskov germ, jagode položi zraven sebe in skoz rudečkaste perste gleda v svitlo solnce. Ko se oberne, čuti pod seboj nekaj terdega, bil je velik polž s hišo, hitro ga vzame v roko in ga začne nagovarjati in mu žugati: „Polž, polž! pokaži rogé, če ne — pa tebi in tvoji materi hišo ubijem. To je ponavljal, Bog vé kolikokrat, ali polž je le jezen sline cedil, rogov pa ni hotel pokazati, Tonček mu pa tudi ni hiše ubil, ker je med tem zaspal in polž mu je padel iz rok ter odnesel peté in celo hišo.

Ko se prebudí, skoči po koncu. Bil je še dan, ali solnce se je že skrilo za grajski gozd. Jelo ga

je skerbeti, vse mu je bilo neznano, na vse gerlo je jel upiti, ali nihče se ne oglasi, okoli njega je vse tiho, le še detal teše in kluje po drevesu, da se sliši daleč na okrog. Groza ga spreleti, ko pomisli, da bo moral znabiti prenočiti v gozdu. Vse, kar je kedaj slišal od strupenih gadov, od velike bele kače, ki v demantovi jami kamen liže, vse to mu je prišlo zdaj na misel. Gozd si je mislil poln medvedov, risov in volkov, ki bodo z nočjó prišli in ga s pipcem vred pojedli. In kaj porekó mati? Britko začne jokati in teka po rovtu sem ter tje, da bi našel kako stezo. Najde jo in jokaje teče po stezi dalje vedno se oziraje, ali mu je volk že za petama. Volka se je bal bolj ko medveda, ker je stara Logarica rekla, da medved človeku nič ne stori, če se potuhne in dela, kakor da bi bil mertev. Ali kaj mu pomaga ta vednost, ker ne pozna ne volka ne medveda, le slišal je o njih, vidil pa ni nobenega. V smrečji se je jelo že mračiti, kar zasliši psa lajati. Sicer bi se bil znabiti ustrašil, ko bi bil slišal v gozdu psa lajati, danes mu je pa serce veselja utripalo. Na njegovo vpitje kmalo priskače velik pes in za njim se prikaže ženska, z mehonom moke na glavi.

„Kam pa greš?“ vpraša ga žena.

„Domú“, odgovori Tonček in si z rokama solze briše.

„Kam domú?“ popraša žena dalje.

„Domú, k materi.“

„Kje pa so tvoja mati?“

„Pri Logarjevih v bajti.“

„Si mar Marjetin?“

„Da, moji materi je Marjeta ime.“

„Ali, kako si pa prišel le-sem. Ti ne greš proti domu, ampak naravnost od doma preč.“

„Zgubil sem se!“ odgovori deček in spet začne ihteti.

„Nikar se ne jokaj, pa z menoj pojdeš. Domú

pred nočjó tako ne moreš priti, ko bi tudi pot znal. Nič se ne boj, pa pojdi z menoj!“

„Kje pa ste vi?“

„Ni več daleč do nas, pravi se pa pri Gozdnarju.“

„Kaj ne, jutri pojdem pa domú?“

„Kedar boš hotel. Saj poznam tvojo mater.“

Tonček je bil s tem zadovoljen in je šel za ženo, v eni roci je nesel jagode, namenjene materi, z drugo je pa odganjal psa, ki je skakal okoli njega in po vsej sili hotel jagode duhati. Zdaj prideta iz gozda, gresta čez veliko senožet in ko zavijeta na desno pod breg, zapazil je Tonček gozdnarjevo hišo, ki je stala prav na samem. Ko sta bila že prav blizo, priteče majhna kake štiri leta stara deklica njima naproti. „Teta! strašno dolgo vas ni bilo“, s temi besedami se oklene deklica tete; ko pa zagleda tujega gologlavega fanta, stopi malo nazaj in z začudenjem zdaj njega, zdaj teto pogleduje. Tonček jej podá bilko jagod, in kmalo se je ž njim sprijaznila.

II. Gozdnarjeva družina.

Juri Kočmur, navadno le kratko Štempihar imenovan, ker je bil, da-si tudi ne velik, vendar močan kakor medved in terden kakor gabrova gerča, je bil gozdnar mihovljanske graščine, kakor je bil poprej njegov oče in pred očetom njegov ded. Gozdnarjeva hiša je stala v gozdu, daleč od drugih ljudi; do bližnjega soseda je bilo dobre pol uro hoda, torej so gozdnarjevi le malokdaj prišli med ljudi, posebno Jurju je bilo viditi, da se rad ogiblje svojih sosedov. Če bi bil moral koga srečati v gozdu, unaknil se je najrajši v šumo in je šel svojim putem. V gozdu je bil rojen, v gozdu zrejen, iz gozda ni prišel dalje, ko

do farne cerkve in to samo o največih praznicah in pa v mihovljanski grad, kamor je šel časih po opravkih. Ker je živel vedno le v gozdu med borovci in med skalami, postal je s časom sirov kakor bor in tih kakor skala. In da po pravici povemo, tudi ni nobeden iskal njegove družčine; ljudje so se ga skor bali in da-si tudi razun njegove osornosti nihče ni vedel kaj očitati mu, bil je vendar vsak vesel, da ni imel ž njim nobenega opravka. Sploh je šla govorica, da je Juri bogat, da mu je stari zapustil polne lonce belih petic in terdih tolarjev; ali možje so le zmajevali z glavami, češ, če res kaj ima, ni prišel do premoženja po pošteni poti. Od njegovega očeta je bilo sploh znano, da je bil v zvezi s tihotapci (kontroban-tarji), ki nosijo tobak iz Horvaškega, da jih je vodil on, ki so mu znani vsi potje in vse steze noter do horvaške meje; in ljudje so vedeli pripovedovati, kako je znal on voditi za nos kuščarje, tako so imenovali mejne stražnike, ker so imeli zeleno obleko in odtod je vse njegovo premoženje. Tudi na Jurja je letel sum, da on podpira tihotapce, v mraku in po noči so vidili ljudje večkrat, da so se okoli gozdnarjeve hiše klatile sumnjive prikazni, ali ljudje so znabiti več ugibali, kakor je bilo res; pravega ni vedel nihče, in Juri je bil zvit in prekanjen lisjak.

Njegova edina sestra Mina, ki je našla in vzela seboj zgubljenega Tončka, bila je bratu v vsem nasprotna, nihče ne bi bil rekel, da ju je povila ista mati. Kakor je bil on osoren in terd, toliko prijazna in dobra je bila ona. Berač, ki je sicer le redko zašel v to samoto, bil si je svest, da ne bo šel prazen od hiše, ona ga je obdarila vkljub bratu, rajša bi si bila sama kaj odrekla, kakor da bi morala gledati, kako drug pomanjkanje terpi.

Ko jima je umerl oče, jel se je Juri, akoravno že precej v letih, še le ozirati, da bi dobil gospodinjo; ali povsod mu je spodletelo, vsaka mu je odrekla.

Na zadnje je snubil sicer siromašno ali lepo in dobro Ančiko, hčer pijanega kajžarja. Ančiki se je kerčilo serce, če si je le mislila, da bo žena starega gozdnarja; ali Ančike niso mnogo prašali. Pri poliču vina sta naredila z očetom, in sivi jastreb je peljal plaho golobico v svoje gnezdo in se ni dosti menil za to, če so tudi ljudje govorili, da je oče prodal svojo hčer. Ančika, da-si tudi se jej pri gozdnarju ni ravno slabo godilo, vendar ni imela nikoli prav vesele ure v gozdni samoti; tolažilo jo je le to, da jej je bila Mina dobra prijateljica, ki je skušala po svoji moči zlajšati jej težki stan. Ali vendar se je vidilo mladi ženi, kako vene in hira. Čez dve leti je Jurju povila hčerko, ktero so kerstili po materi: Ančica. Mina jo nese bratu, ki je tisti dan popoldne prišel iz gozda, naproti pod cvetočo črešnjo, ki je stala pred hišo. Tisti trenutek, ko mu jo Mina položi v naročje, ogrelo se je nekako Jurju serce, in takrat je videla Mina pervikrat, da mu je solza oživila oko, ki je bilo sicer mrtvo in suho. Toda Ančika je vedno bolj pešala in čutila je v svojem sercu, da ne bo zredila svoje hčerke. Večkrat ko je z malo Ančico v naročji sedela z Mino pred hišo v črešnjevi senci, priporočevala je s serčnimi besedami Mini, naj bode ona mati zapuščeni siroti in zraven so jej vroče solze kapale na cvetoča lica smehlajočega deteta. Mina jo je tolažila, kolikor je vedela in znala, ali na licu mlade matere je vendar brala, da za njo res ni mnogo upanja. Čez zimo je vedno bolj slabela in ko se je nove pomladi spet usipalo belo cvetje raz črešnjo, ugasnila je Anka, Jurjeva žena.

Njena smert je poterla gozdnarja bolj, kakor bi bil kdo mislil. Sicer ni nikomur tožil svoje britkosti; ali od tistega časa je postal še bolj tih in osoren; le hčerke se je oklenilo njegov serce, za njo je delal in se trudil noč in dan. Kakor še nikdar poprej, hlepelo je zdaj njegovo serce po denarji, navdajala ga

je edina misel, da si bo njegova hči enkrat med najbogatejšimi snubači mogla izbirati moža, da-si tudi je hči sirovega gozdnarja, kerega se vse ogiblje. Zdaj je tudi zapazila Mina, da po noči večkrat izostaja, in jeli so tudi dohajati ponočni gosti, katerim je gozdnar sam stregel z vinom, kruhom in suhim mesom. Mini se je dozdevalo, kaj da delajo ti možjé, ali ni si upala nič reči, tudi ni nobenega vidila, ker so bili v veliki izbi, ona z malo Ančico pa na drugem koncu.

Ko je tisti večer Mina pripeljala Tončeka seboj, Jurja še ni bilo domá. Mina skuha večerjo, ki je posebno Tončeku dobro dišala in potem spravi otroka spat, sama je pa čakala brata.

Prišel je pozno in, kakor po navadi, slabe volje.

„Zakaj ne greš spat! Kolikokrat sem ti že rekel, da me ni treba čakati; večerje si že sam najdem, če mi je je treba.“

„Saj še ni dolgo, kar sem spravila otroke v kraj.“

„Kake otroke? Le enega imam.“

„Nocoj sta dva.“

„Pa ne, ko bi bila vzela spet kacega pritepenca. Veš, da tega ne terpim.“

„Ne bodi tako neusmiljenega serca. Bog vé, kako se bo še tvojemu godilo.“

„Okoli ljudi mu ne bode treba hoditi in prositi.“

„Tega ne moreš govoriti; ali ne veš, da je vse v božjih rokah?“

„Pomagaj si sam, in Bog ti bo pomagal.“

„Juri! Juri! ne govôri tako!“

„No povej! kdo je pod mojo streho?“

„Tonček, uboge Marjete sin.“

„Marjete? — udove?“ hitro popraša gozdnar in povzdigne glavo. „Kaj ga je prineslo le-sem? Je pa že prišel beračit.“

„Ni prišel beračit ne. Ko sem šla iz mlina, našla sem ga v gozdu pod novim rovtom; revež se je bil zgubil, in ker je bila že skor noč, vzela sem ga seboj. Nikar se ne boj, ne bode ti škode delal. Saj smeš enkrat tudi kaj dobrega storiti.“

„Saj nobenemu nič žalega ne storim.“

Gozdnar si podprè glavo z obema rokama, in nekaj premišljuje.

„Ali je Marjeta še bolna?“ popraša spet čez nekoliko časa.

„Se vé, da je, in menda tudi nikoli več zdrava ne bode. Že deseti teden teče, kar ne more iz postelje.“

„Nji se zdaj tudi vtepa. Zakaj ni bila pametna, ko je je sreča iskala.“

„Misliš, ko si jo ti snubil. — Bog vé?“ pristavi Mina bolj sama za-se.

„Koliko je fant star?“

„Blizo sedem let.“

Gozdnar se spet zamisli, porine od sebe večerjo, ki jo je Mina pred-nj postavila in dolgo sedi molčè. Naposled vstane in reče sestri: „Dokler Marjeta ne ozdravi, fant lahko tu ostane.“

„Sam Bog ti je dal to dobro misel.“

Mina je šla v kamrico, kjer sta mirno spala otroka: vsacega še enkrat prekriža in potem se tudi sama vleže k pokoju. Veselje jej je serce navdajalo, ko je vidila, da je storila dobro delo in hvalila je Boga, ki je tudi bratu na zadnje omečil terdo serce.

Drugo jutro otroka zgodaj vstaneta in Mina ju pelje k studencu, ki je ne daleč od hiše curljal v veliko korito. Tu se vsi vmijejo in zunaj pod milim Bogom odmolijo jutranjo molitev. Potem gredó v hišo, kjer je gozdnar že sedel za mizo in svoje lovske priprave pregledoval. Tonček je boječ ostal blizo vrat, grizel nohte in ogledoval gozdnarja, ki mu ni prav nič dopadel. Zdel se mu je strašen, posebno

zató, ker je imel velike obervi, ki so mu kakor metle seršele iznad majhnih sivih oči.

„Kako ti je ime?“ popraša ga gozdnar.

Tonček se je prestrašil gozdnarjevega glasú; ker se mu je zdelo, kakor bi iz soda govoril.

„Tonček mu je ime“, odgovori namesto njega mala Ančika in vleče fanta za rokav od vrat naprej.

„Tvoja mati je bolna, kaj ne?“ praša nadalje gozdnar.

Te besede so Tončeka neznano zbudle. Tako razžaljivo še nihče ni od njegove matere govoril, vsakdo je rekel: Mati so bili, so rekli, pojdejo i. t. d.

„Jaz grem domú k materi“, oberne se s solznimi očmi proti Mini, ki je zdaj v hišo stopila in vzame s kljuke dve bilki jagod, ki so bile materi namenjene.

„Če boš priden, pa ostani pri nas, da mati ozdravi“, pristavi gozdnar z bolj mehkim glasom.

„Zakaj pa vi pravite moji materi „ti,“ se Tonček jezno oberne proti gozdnarju.

„No, no! saj to ni taka pregreha. Časih sva bila znana.“

Mina prime fanta za roko, pelje ga ven in mu da jesti, kar ga je z Gozdnarjevo hišo spet sprijaznilo, in kmalo, ko je gospodar odšel od doma, bil je Tonček spet vesel in ni več mislil na dom, kjer niso znali tako dobro kuhati in niso imeli tacega kruha, kakor pri Gozdnarjevih.

Opoldne po obedu se Mina napravi, naloži malo košarico z živežem, preskerbi otroka s kruhom in črešnjami in gre obiskat bolno Marjeto.

Bolna udova in tudi Logarjevi so bili v strahu, ko zvečer Tončeka ni bilo domú. Pa so si mislili, znabiti je dobil koga iz vasi, bode pa že jutri prišel — ali Tončeka le ni bilo in senca pred bajto je kazala, da je poldan že davno proč. Udovo je jelo

skerbeti, kaj je s fantom. Še le Mina jo potolaži, ko ji pové, kako in kaj.

„Pusti fanta pri nas“, nagovarja jo Mina, „dokler ne ozdraviš; saj je preskerbljen in verjemi mi, da bom na-nj pazila, kakor bi bil moj.“

„A, Juri? vpraša udova s takim glasom, da se je vidilo, da v njega nima mnogo zaupanja.

„Juri je sam rekel, da naj ostane. Ni več tak, kakoršen je bil.“

Udova je poznala Mino, da je poštena in pobožna žena; torej jej je lahko z mirnim srcem zaupala sina, ki jej je v vsej bolezni delal velike skerbi.

Tonček je tedaj ostal pri Gozdnarjevih in se je kmalo privadil. Z Ančiko sta igrala na vertu in na koritu; pasla sta kravo rudečko in petero ovac, zvečer jima je pa Mina pravila prelepe povesti in zgodbe iz svetega pisma. Le z gozdnarjem se ni mogel prav sprijazniti, vedno ga je neka groza obhajala, ko ga je Juri od strane pogledal izpod košatih obervi. Med vsemi rečmi mu je pa pri Gozdnarjevih najbolj dopadlo to, da so imeli dosti jesti. Po letu, ko so bili daljši dnevi in lep pot, šla je Mina z otrokoma vsako nedeljo v cerkev, kamor je bilo za nje, ki niso hitro hodili, več kot eno uro hodá vedno po gozdu. Jestni so si nesli seboj in so ostali do popoldne, da je vse minilo v cerkvi. Vsak teden so tudi enkrat šli obiskat Tončekovo mater, ki je pa vedno slabēja prihajala. Mina in Logarjevi so previdili, da ne bo več dolgo, le ona je imela vedno upanje. Mimi se ni prav nič čudno zdelo, ko je jeseni prišla Logarjeva hči po njo in po Tončka, da naj le hitro gresta, če hočeta mater še živo viditi. Na potu so jih srečali gospod, ki so šli ravno od sv. obhajila nazaj.

Udova je bila že prav slaba, ko pride Mina s Tončekom. Podá jej roko in govori s slabim tresočim glasom: „Mina! z menoj gre h koncu, ali naj se zgodi sveta božja volja! Priporočim ti svojega sina,

zdaj ga razun tebe nima človeka na tem svetu, ti mu bodi mati — glej da bo enkrat pošten človek. Kar si mu že zdaj storila dobrega in kar mu še bodeš, Bog ti bo poplačal, pri njem v svetih nebesih bom za-te prosila.“

Ko je Tonček slišal mater tako govoriti, pade k peči na klop in joka tako britke in grenke solze, kakor še nikoli poprej. Nikoli mu še ni bilo tako hudo pri srcu, hotelo mu je počiti od neizrekljive britkosti.

„Oh mati, mati! nikar še ne umrite, saj bom priden, saj vas bom ubogal“, prosi Tonček ihté se, hiti od klopi k postelji ter se oklene matere, ki se je z Minino pomočjó nekoliko sklenila na postelji. Sinove besede so jej tergale srce. Vsi, ki so stali okoli, vsi so tiho jokali.

„Tonček, moj ljubi sin!“ spregovori spet mati, „bodi priden — bogaj Mino — kakor bi ona — bila tvoja mati. Rad delaj — rad moli — Boga ne pozabi — moli za me — Tonček — —!“

Mati trudna omahne, sklene roke, zatisne oči — in zaspi za vselej.

Tonček je sirota brez očeta, brez matere.

III. Sirota.

V gozdnarjevi hiši so Tončeku hitro tekli dnevi. Po zimi, ko jih je zapadel sneg, niso mogli skor nikamor iz hiše in Mina je za ta čas ustanovila malo šolo, Tonček in Ančika sta se učila od nje brati in Tončeku je šlo učenje tako dobro od rok, da je o veliki noči za pirhe dobil od Mine molitvene bukvice, iz katerih je bral, kedar so šli v cerkev.

Prišla je spet pomlad, sneg je skopnel po dolinah in jarkih in Mina z otrokoma spet vsako nedeljo hodila k službi božji. Neko nedeljo popoldne so gospod s prižnice razlagali četrto božjo zapoved, posebno so povdarjali dolžnosti, ki jih ima dober otrok do svojih staršev: rekli so, da otrok nikdar ne more poverniti očetu in materi, kar so storili za-nj, ko se še zavedel ni. Tončeku je segel nauk v serce, ni še kmalo tako zvesto poslušal božje besede, kakor danes. Živo se je spominjal svoje dobre matere, ali v pridigi je bil govor tudi o očetu. Ali on ne vé za svojega očeta, ker ga nikoli ni vidil. Mati niso skor nikoli govorili o očetu, le toliko se je spomnil, da so ga učili moliti tudi za ranjcega očeta, družega ni vedel nič o njem. Ko je božja služba minila, ostal je Tonček še v cerkvi in je molil za ljubo mater in za očeta, ktere ga še poznal ni. Ljudje so se že skor vsi razšli, le nekatere ženice so sem ter tje še čepele po klopek, med njima tudi Mina, ki ni hotela opominjati, da bo treba iti domú, ker je vidila, kako pobožno moli. Ko stopi iz cerkve, ne gre še domú, kako bi tudi mogel iti mimo maternega groba, posebno danes, ko je slišal, kaj so storili za-nj mati, česar prej še vedel ni. Poklekne na grob, vroče moli in s solzami moči zeleno travo, ki pokriva njegovo predrago mater. O kako rad bi jim še enkrat pogledal v blago lice, kako rad bi jih prijel za njih dobre roke. Vse misli so bile le pri materi, na dom ni mislil in še bi bil klečal tu na grobu, ko ne bi bila prišla Mina in ga prijela za roko, rekoč: „Tonček, pojdi! noč bode, moramo iti domú.“ Molčé je vstal in šel z Mino. Navadno so se vse pot razgovarjali o pridigi, o tej ali uni stvari, danes je pa molčé stopal za Mino, ki je vedela, kaj mu polje v mladem sercu. Tiho so prišli do doma in ko so po večerji sedeli okoli peči, pomakne se Tonček k Mini, prime jo za roko in jo praša: „Teta! kje so pa moj oče?“

„Tvoj oče? Kaj, da so ti danes prišli na misel?“

„Bila je pridiga o očetu in materi, ali jaz se ne spomnim na svojega očeta, nikdar jih nisem vidil, nikdar o njih nič slišal.“

„Tudi jaz ne vem, kje so, to vé le Bog sam; nič ne mara, da sta oba, on in mati, gori pri Bogu. Ker nič ne veš, povedala ti bom o njih toliko, kar vem. Ni sicer mnogo, ali ne mislim, da bi ti kdo znal kaj več povedati.“

„Tvoj oče bili so od nekod iz Tomina, bilo jim je ime Tone, ravno tako, kakor tebi in še mlad fantin je prišel sem s svojim stricem, ki je le-tod po naših krajih hodil z malo kramo od hiše do hiše. Prodajal je trakove in šivanke, žveplenke in kresilne kamne in kar je še te male robe, ki se potrebuje pri vsaki hiši. Kupčija ni bila ravno veliko pridna; ali toliko sta vendar skupila, da sta se preživila. Prišla je potem slaba letina, po zimi je bila velika lakota, da človek tudi za denar ni vselej dobil, kar bi bil hotel. Stričeva kramarija je prišla zdaj prav na nič, vsaki je le gledal, kje bo dobil kos kruha, da bi se preživil. S pomladi je zbolel kramar in bolezen ga je tudi pokopala. Tvoj oče je tedaj ostal sam, bil je kacih dvanajst let star; razun malo krame v košu, ki mu jo je zapustil stric, ni imel ničesa. Domú ni znal in če bi bil tudi znal, kam bi bil pa šel, ker ni imel nikogar na svetu, ne očeta ne matere, ne brata ne sestre, le edinega strica in ta mu je zdaj umerl. Gospod fajmošter so ga prvi čas vzeli k sebi in potem so ga priporočili mihovljanskemu gospodu grajščaku, ki ga je vzel v službo ter ga je poslal k svojemu gozdnarju Hojniku v Preseko, da bi se pri njem izučil za gozdnarja in loveca. Bil je priden in ubogljiv, Hojnik mu je kmalo vse zaupal, in ko se je izučil, vzel ga je za svojega pomagavca in grajščak mu je obljubil, da pride na Hojnikovo mesto, kedar ta umerje, kar se je kmalo potem zgodilo.

Tvoj oče je postal gozdnar v Preseki in tačas se je seznanil s tvojo materjo, ki je v gradu služila, ter jo je vzel za ženo. Kake dve leti sta srečno živela na Preseki.

Nekega dne — ti si bil znabiti leto star — gre tvoj oče zgodaj od doma in ga ves dan ni bilo domú. To sicer ni bilo nič nenavadnega pri njem, ki je zvesto opravljal svojo službo; ali ko ga zvečer ni bilo, jelo je vendar le mater skerbeti. Vso noč ga je pričakovala, ali ni ga bilo. Zjutraj vstane ter gre v grad; mislila si je, morebiti so ga ondi zadržali ali pa ga je gospod kam poslal. Ali v gradu živa duša ni vedela za-nj, nihče ga ni vidil. Mati je tarnala in prosila ljudi, da so ga šli iskat, morda se mu je kaka nesreča zgodila. Ljudje so prehodili in prevpili ves gozd od kraja do kraja, preiskali so vse jarke in kotle, ali od njega ni bilo nikjer sledú. Mati je v velikem strahu in v britki žalosti čakala dan za dnevom, da bode znabiti prišel od kacega kraja. Ko je prešlo pol leta in le ni bilo glasú od njega, dobil je drugi njegovo službo in tvoja mati je šla iz Preseke s teboj v naročji. V gradu bi bila dobila spet službo, ali bilo jej je težko služiti zavoljo tebe. Rajša je šla doli v vas in tam je delala pri ljudéh, kolikor je mogla, da se je pošteno preživila. Pozneje se je preselila v Logarjevo bajto, in ko si ti malo odrasel, šla je laglje za delom, dokler je ni potlačila bolezen. O tvojem očetu se tudi pozneje ni nič zvedelo, kam je zginil. Na zadnje so mislili, da se mu je kakšna posebna nesreča zgodila, da ga je morda kaka zver raztergala. Ti boš pa najbolje storil, če boš večkrat za-nj molil.“ —

Toliko je vedela Mina Tončeku povedati o njegovem očetu. Ves čas, ko mu je Mina pripovedovala, gledal jej je verno v obraz in solza za solzo mu je kapala na lica.

Gozdnar je slišal zadnji del Minine pripovedi in

ko sta šla otroka spat, očital jej je, zakaj to pripoveduje fantu, ker ga pozna, kako je mehkega serca.

„Prosil me je, da mu povem kaj od njegovega očeta, ki je bil gotovo pošten človek in napčnega nisem nič povedala.“

„Vé ženske nimate mirú, če se vam vedno ne giblje jezik.“

IV. Gozdnarski učenec.

Brez posebnih prigodeb je minilo leto za letom. Sedemkrat je že cvetela črešnja pred Gozdnarjevo hišo, kar je bil Tonček zgubil svojo mater. Fant je rastel tako veselo, da je celó gozdnar Kočmúr imel veselje nad njim. Bil je visok in tanek kakor jelka in uren in gibčen kakor jelen. Po imeni je že poznal vse živali in vse tice v gozdu, znal je za njih gujezda, vedel je njih navade in lastnosti. Poznal je tudi vsako drevo, vsak germ in ne le samo dokler je bil še zelen na deblu, ampak tudi vsak posekan in obdelan les.

Ko je bil Tonček štirinajst let star, ravno na njegovega godú dan, ko je Mina po obedu pripravila z mize, nagovori ga gozdnar:

„Tonček! ti si danes spolnil štirinajsto leto; ti si že velik in dosti močen, zmirom menda ne boš delal mlinov pri studencih, vedno ne boš tičjih gujezd iskal, enkrat se boš moral vendar le lotiti kacega dela. Povej mi, kaj te najbolj veseli?“

Tonček dozda je še nikoli ni resnično mislil, da bo tudi on moral kaj postati. Življenje v gozdu, kjer je tako rekoč živel vse svoje žive dni, to se mu je tolikanj priljubilo, da za poljsko delo ni imel nikakoršnega veselja. Rajši bi streljal zajce in jerebice ali pa bi zasajal drevesa, kakor da bi ledino kopal ali praho oral. Najmanj ga je pa veselilo rokodelstvo,

za šilo ali za šivanko bi ne bil prijel po nobeni ceni, rajši bi bil pobegnil, kam, se vé, tega še sam ni vedel. Ko ga je tedaj danes prašal gozdnar, kaj ga veseli, odgovori mu: „To bi bil rad, kar ste vi.“

„To so tudi moje misli; za to boš dober, ker si terden in že vajeen tacega življenja. Z gospodom grajščakom sem že govoril; dovolil je, da se učiš za gozdnarskega hlapca in sicer pri meni. Pozneje znaš iti tudi še drugam, da boš vidil, kaj drugej znajo.“

Na to gozdnar vstane, sname s kljuke majhno puško in vso drugo lovsko pripravo in mu vse da v roke: „Na! tu imaš puško in kar je še zraven treba, od danes je puška tvoja. Kako se ž njo ravná, to že veš in lahko vidiš pri meni.“

Tončeku so se veselja svetile oči in ves obraz se mu je smejal, ko je puško prijel v roke.

„Ali preden te spustim v gozd“ povzame spet gozdnar besedo, „moram ti še nekaj povedati in to si dobro zapiši v glavo. Kar tebi ni mar, za to bodi slep in gluhi in molči kakor skala. Le jaz sem tvoj gospodar, nihče drug ne v tej hiši ne zunej. Le meni poveš, kar vidiš in slišiš — če te bom vprašal. Kar se zgodi v gozdu, v gozdu naj ostane. Tako! si me razumel? Zdaj mi daj roko! Bog te sprimi!“

Oh kako veselje je občutil Tonček, ko je prvi-krat s puško na rami stopil čez prag. Mina in Ančika, ki je tudi že bila v dvanajstem letu in je zdaj Mini pomagala pri domačih opravilih, gledali ste z dopadenjem za zalim mladim gozdnarjem. Učil se je vsega, česar je treba vedeti gozdnarju in lovecu, postavim kdaj se pobira seme, kdaj se seje, kako se trebi mladi gozd, ktero drevo se sme sekati in kedaj, kako se oglje kuha, kako se kopa dela in še več družih reči. V svojem okraju je tako rekoč poznal vsako drevo. Vse, kar mu je gozdnar rekel, vse si je dobro zapomnil in grajščak sam je imel veselje s fantom, če je prinesel v grad kako divjaščino ali kako

redko tico. Ančiki je vsaki čas kaj prinesel, zdaj lepih dišečih rož, ki se dobé le daleč v gozdu, zdaj šopek prvih rudečih jagod, kako lepo peró ali kako drugo malenkost.

Daleč v gozdu v najbolj divjem kraju, kjer so rastle najdebelejše bukve in najstarejše smreke, bil je okrogel kotel in sred njega globok prepad, hudo brezno imenovan. Tega kotla se je stari gozdnar vedno ogibal, povsod je vodil Tončeka, le v ta kraj ga ni peljal, a Tonček bi bil posebno rad vidil tega kraja, ker so ljudje veliko o njem govorili. Pravili so, da je strašno brezno, kamor se more le po dolgi vervi iti. Neki reven ogljar, ki je pod krivo tiso oglje kuhal, slišal je neki večkrat po noči iz hudega brezna prijetno tičeje petje, mnogo lepše ko vsaka muzika. Ker je bil pogumen mož, ki ni poznal strahu, vzame dolgo verv, priveže jo za staro smreko in se po nji spusti v brezno. Prišel je v ozko temno luknjo, po nji se je plazil dalje in je prišel na drugi svet, kjer so gore iz samega čistega zlata in žlahnih kamnov, po rekah in potocih se pretaka najslajše vino in po polji raste tako sadje, da pri nas še nimamo imena za-nj. Tu stanujejo neizrekljivo majhni ljudje, največi so samo dve pedi visoki, govoriti ne znajo, ampak neznano prijetno pojó, da ne zna pri nas nobena tica tako. Ogljar je hodil tu okoli in je užival rajsko veselje, ali to ni terpelo dolgo. Izpod neba prileti velikanska černa tica, z jeklenim kljunom in železnimi kremplji, oči so se ji pa svetile kakor živi ogenj. Ko je letela, delala je tak šum, kakor bi se bližal velik vihar. Ogljar jo zagleda in se prestraši, tica leti naravnost proti njemu, hoče ga kavsniti z jeklenim kljunom in zgrabiti z železnimi kremplji, ali on beži pred njo in ona za njim. Po sreči najde luknjo, po kateri je prišel na ta svet. Hitro pobere kos zlata in pleza spet po luknji nazaj. Verv je še tu visela, ali ko prime za njo, razterga se kakor paj-

čevina, vsa je bila strohnela. Kaj bo revež zdaj počel? Po stermih pečinah je nemogoče splezati na verh. Kar privihrá za njim tista črna tica, vzdigne ga na svojih perutih, nese ga iz brezna ter ga postavi k smreki, kamor je bil vevr privezal. Potem se spet zapraší v brezno nazaj, v tem trenutku se je zemlja stresla, stare smreke je vil veter ko travne bilke, skalovje se je podiralo za tico, smreke so pokale in letele za njo v brezno. Ogljar se je prekrížal in pri tej priči je vse nehalo. Šel je iskat svojega kopišča, ali ni ga našel, vse je bilo z germovjem zaraščeno, in vse okoli se je spremenilo, le stara tisa je še stala tu, kakor poprej. Pod njo zakoplje kos zlata, ki ga je prinesel iz spodnjega sveta in potem gre domú. Ali tu ni nobenega poznal in ljudje niso njega. Njegova žena bila je že umerla; sin, ki je ležal v zibelki takrat, ko je šel pogledat v hudo brezno, bil je zdaj osemdesetletni starček in je kašljal za pečjó. Med tem, ko je on en trenutek preživel na unem svetu, med tem se je tu gori toliko spremenilo, preteklo je toliko let. Ogljar je živel še toliko časa, da je povedal, kje je bil in kaj je vidil in potem je umerl. — To so pravili ljudje od hudega brezna.

Tonček bi bil rad vidil tega brezna; večkrat je že gozdnarja popraševal za-nj in ga nagovarjal, da bi ga peljal tje; ali gozdnar se je vedno ogibal tega mesta in tudi Tončeku je rekel, da je nevaren kraj. Tončekova radovednost je bila toliko bolj velika in necega dne se napravi sam na pot proti hudemu breznu. Bal se ni nič, ker je imel nedolžno čisto serce in je vedel, da je v božjih rokah. Kmalo najde krivo tiso, ki je bila, kakor so ljudje sploh govorili, blizo tri tisoč let stara. Visoka ni bila, ampak toliko bolj dčbela in neznano čudno zraščena. Tonček gre mimo častitljivega drevesa proti kotlu, ki se je nedaleč od tise začel zniževati. Kraj je bil vedno bolj divji, tu ni bilo nikakoršnega pota, nobene steze,

skala je ležala na skali, in Tonček je po vseh štirih lezel čez skalovje. Stare smreke, ki jih je poderla starost in vihar, ležale so vse križem po tleh.

Zdaj pride do brezna, ki je pred njim režalo kakor peklenško žrelo. Kraj je bil res strašen, obdajalo ga je skalovje, med katerim so rastle visoke temne smreke. Nekatere je veter omajal, z nekoliko koreninami so se še držale plitke persti, verhovi so pa nad breznom visé še vedno zeleneli, mnogo jih je pa vihar prekucnil z roba, in te so gnjile v prepadu.

Tonček bi bil rad bolj pogledal v prepad, kamor se je spustil pogumni ogljar, v torbo si nabere kamenja in jezdi po smreki, ki je daleč nad breznom molela. Od tod gleda doli v globočino, ali ne vidi družega, le samo temno žrelo. Kamenje, ki ga je metal v prepad, bobnelo je dolgo v žrelu in slišalo se je, kako je odletavalo od stene do stene. Ko je pometal vse kamenje, gledal je še nekaj časa v černo globočino, potem pleza spet po smreki nazaj. Kar zagleda pod seboj na skalici, ki je ko čevelj široka palica visela nad prepadom, med suhim listjem lep nož. Ali kako bi prišel do njega? Doli ne more, ko bi se mu zmeknila noga, ali ko bi se mu sprožil kamenček pod nogo, pokopan je za večno v strašnem prepadu. Nož bil bi pa vendar rad imel, misli in prevdarja sem ter tje, na zadnje si zmisli na precep. Odreže si ravno leskovko, jo razcepi, zleze spet na smreko, oklene se je z eno rokó in z nogama, v drugi derži precep in tako nad breznom viseč, skuša vjeti nož v precep. Dolgo se je trudil, naposled precep vendar le zine in zgrabi nož čez sredo držala. Tonček pritisne precep, da se je nož dobro zasadi, in ga vleče počasi k sebi in ko ga je dosti blizu privlekel, prime za-nj in spusti precep.

Nož je bil lep, imel je černe platice, v katerih so bile vložene bele koščene zvezdice in na eni strani so bili tudi od bele kosti vloženi čerki J. K. Sicer

bila se ga je rija hudo prijela, ali on ga bo že zbrusil. Njegovo prvo delo, ko je prišel domú, to je bilo, da je v brus vlil vode, Ančiko je pa naprosil, da mu je vertila, in nož se je kmalo začel svetiti izpod rije. Ravno zdaj je prišel Kočmur po trati proti hiši. „Kak lep nož sem našel danes!“ vpije mu Tonček nasproti in verti nož v roki, da se je svetil v solncu.

„Kje si ga našel?“ popraša ga gozdnar.

„Bil sem v hudem breznu, pa sem ga našel na skalici nad prepadom. Ima pa čerki J. K., kakor da bi bil Vaš.“

Ko je gozdnar čul besede „hudo brezno“ in je vidil nož blisketati se v fantovi roki, prijel se je za persi, zdelo se mu je kakor bi mu bil kdo porinil nož v serce. Obervi so se mu naježile in oči izpod njih so se čudno zasvetile. Ta nož mu ni bil neznan. Na Tončekove besede ni nič odgovoril, obernil se je proč, da bi otroka ne vidila, kako ga je to vznemirilo.

„Alo! pojdite jest!“ oglasi se Mina, ki je ravno postavila skledo na mizo pod črešnjo. Otroka prideta precej in Tonček pokaže Mini lepi nož in potem ga položi na mizo zraven sebe. Juri je pa od njih obernjen, slonel ob črešnji.

„No Juri! pojdi jest“, opominja ga spet Mina.

„Le jejte!“

„Oh, kako so pa spet sitne muhe“, toži Mina.

„Gotovo bode kmalo dež.“

„Čakajte, jaz grem pa po vejo, da jih bom odganjala,“ reče na to Ančika, zgrabi novi Tončekov nož in kakor serna skoči od mize po bregu nad studence, vreže vejico z germa in hoče nazaj. Na enkrat se jej zmakne noga, pade in tako neizrekljivo zavpije, da je vse zbolelo serce. Vsi planejo od mize proti njej, ona vstane in stopi nekoliko korakov proti njim, v persih jej je pa tičal nož in rudeča kri jo curljala iz rane. Gozdnar je bil prvi pri njej,

vjame jo v roke, ko pa zagleda nož v njenih persih, stemnelo se mu je pred očmi, noge so se mu šibile in glava se mu je pobesila. Mina prestreže deklico v svoje roke, potegne jej nož iz persi, položi jo na trato, glavo jej pa nasloni v svoje naročje. Ančika je prihajala vedno bolj bleda, pri vsakem zdihljeji je kri curkoma bruhnila iz rane, še nekoliko kratov je zdihnila in ni je bilo več. Njena čista, nedolžna duša se je preselila v nebesa. Gozdnar je odervenel, sterno je gledal na svojo edino umirajočo hčerko, ki je trenutek poprej še cvetela v najlepšem cvetu. Ko vidi, da jej zmanjkuje sape, verže ga neizrekljiva britkost na zemljo, rujove ko divja zver, ki so jej vzeli mlade ter se valja po trati.

Kdo bi popisal Minino in Tončekovo žalost? Zdelo se jima je, ko bi vse to bile le sanje in še le, ko so jo zagrebli v černo zemljo in so se sami vernili domú, še le tedaj so čutili, da je britka resnica.

Gozdnar je tiho nosil neizrekljive bolečine, ki so mu tergale serce; ali ni zmogel solze, še le ko od pogreba pride spet pod črešnjo na nesrečno mesto, zavé se popolnoma svoje zgube, solze mu zalijó oči, in te solze so dobro déle njegovemu oterpnjenemu sercu. Na trati poklekne in zdihne: „Bog! ti si pravičen; nad otroci kaznuješ, kar so starši pregrešili.“

V. Tihotapci.

Po Ančikini smerti je bilo v gozdnarjevi hiši kaj prazno in žalostno. Mina je še dolgo po tej nesreči na tihem jokala, stari Juri je klavern in potert hodil okoli, in Tončeka je bolelo serce, ker si je vedno očitil, da je on, če tudi nevedoma, kriv smerti ljubeznjive deklice, s katero sta preživela najlepše ne-

dolžne dneve. Nesrečen nož je prec drugi dan nesel spet nazaj v gozd ter ga je trešil nazaj v hudo brezno, da se je razletel ob skalovji. Iz gozdnarjeve hiše si je želel proč, govoril je s starim, ki je privolil in grajščak ga je vzel v grad za lovca. Tonček se je vendar le težko ločil od Gozdnarjevih, posebno od Mine, ki je vedno kakor najboljša mati za njega skerbela, in tudi gozdnarju je bil hvaležen, posebno ker mu nikdar ni rekel žal besede zavoljo nesrečnega dogodka.

Pred odhodom ga še pokliče k sebi gozdnar in mu reče: „Pojdi v grad! Da se boš dobro obnašal, tega sem prepričan in upam, da boš kmalo prišel spet nazaj na moje mesto. Mislim, da me boš terpel pri sebi; ne bi šel rad izpod strehe, pod katero sem preživel vse svoje žive dni, saj tako ne bo več dolgo terpelo. Želel sem si, da bi stopila še v bolj ozko zvezo, ali Bog v svoji modrosti je odločil drugače. Naj bo!“

Tonček mu obljubi vse in se ravna proč, zunaj na vratih ga še prime gozdnar za roko. „Tonček, kje je tisti nesrečni nož?“

„V hudem breznu, zdrobljen na kosce.“

„Dobro!“

Tonček je šel v grad in tu se je tako dobro obnašal, da so ga ne le grajščak, ampak tudi vsi drugi radi imeli.

Tonček je že pred, ko je še bil pri Jurji, vidil večkrat po gozdu sumnjive ljudi in to vedno iste, enkrat jih je o mraku srečal pet, in vsi so težko nosili. Po noči so tudi časih prišli k gozdnarju in enega, Jernača po imenu, je Tone poznal, ki je vedel, kak opravek imajo ti ljudje, in da je Kočmur v zvezi z njimi, ali Tone je bil, kakor ga je gozdnar prvi dan podučil, za to gluh in slep.

Neki dan gre Tone zgodaj, ko se je komaj dan začel delati, iz grada; bilo mu je naročeno, da streli

serno. Vedel je, kam se hodijo po noči past in kod se vračajo v gozd nazaj, ko napoči dan. Sédel je v germ za skalo in gledal v jarek, iz kterega bi morale priti serne. Ali ni jih bilo. Znabiti jih je kdo prepodil, že je mislil vstati s svojega skrivišča, kar zašumi listje, zaslišijo se moški koraki in iz jarka prisopiha po bregu Jernač s težkim bremenom na herbtu. Že večkrat ga je vidil tako nositi, ali danes se mu je čudno zdelo, da ni šel po stezi, ampak posred hoste in sicer naravnost proti njemu. Ko je bil kacih dvajset korakov od Toneta, se ustavi, se skerbno ogleda na vse strani, potem zavije na desno v majhen kotel, ki je bil zaraščen z gostimi germovjem in s kopinami prepleten. Jernač se je splazil skoz germovje ali ni terpelo dolgo, prišel je prazen nazaj in je hitro odšel spet v jarek, iz kterega je prišel. Tone bi bil rad vidil, kje je odložil Jernač veliko culo, vstane iz germa in gre v kotel. Steze ni bilo nikjer viditi, skoz gosto germovje se mora plaziti, gleda na vse strani, pa ne more nič zagledati. Že je mislil iti nazaj, ko zagleda pred seboj precej visoko ostro odsekano skalo, ki je bila pa na sprednji strani popolnoma zaraščena, da je človek na prvi pogled še zapazil ni. Tone jo ogleduje od vseh strani in zapazi pri zemlji precej široko luknjo, ki jo je pa beršlin zakrival popolnoma. Odgerne beršlin in vidi, da se luknja notri precej širi in da je kmalo toliko visoka, da človek lahko v nji po koncu stoji. Ko stopi vanjo, vidi da je precej prostorna, nekaj svetlobe je prihajalo od zgor skoz ped široko špranjo. Bila je to jama, kakor jih je dosti povsod po kraškem svetu. Nos je Tonetu povedal prec, ko je stopil v jamo in pozneje, ko so se oči malo navadile na mrak, je tudi vidil, kako zelišče je tukaj spravljeno. Bilo je deset večih in manjih cul polnih horvaškega tobaka.

Dobro so se preskerbeli, misli si sam pri sebi

in hoče iti spet nazaj. Že se je pripognil in ravno je hotel odgerniti beršlinovo zagrinjalo, kar se zasliši zunaj praskanje po germovji. Ali so znabiti kontro-bantarji? Bal se jih ravno ni, tudi je imel puško pri sebi, ali vendar bi mu ne bilo všeč, ko bi ga dobili v svojem berlogu. Hitro se umakne nazaj, tava ob steni in se stisne v najzadnji kotič, kjer je bilo popolnoma temno. Pod seboj čuti kamen, vsede se na-nj, puško pa položi na koleno. Kmaló se prikaže skoz luknjo Jernač in potegne culo tobaka za seboj, potem pride še en človek, kterega pa Tone ni poznal. On ju je dobro vidil, ker je ravno svitloba iz špranje na-nje sijala, ona dva pa njega nista mogla viditi, ker je sedel v črni tmi.

„Hvala Bogu! zdaj smo menda brez skerbi,“ pravi drugi, ki se mu je vidilo, kakor bi bil gospodar, Jernač pa le njegov nosač.

„Sèm nas vendar ne bodo sledili kuščarji, tukaj smo bolj brez skerbi, ko doma“ reče na to Jernač.

„Jaz tudi mislim, da smo jim zmešali sled.“

„Stari Kočmur je vendar prekanjen lisjak; ko bi njega ne bilo, peljali bi vaše lepo blago zdaj-le kuščarji proti Novemu mestu.“

„Ali ne vem, stari zdaj sitnosti dela, pravi da bo pustil vse.“

„Pokažite mu le par rumenjakov, pa je spet vaš.“

„Vse nič ne pomaga, obljubil sem mu jih pet, če mi to-le robo spravi doli.“

„Kar je zgubil hčer, ni za nobeno rabo več. In star je že tudi.“

„Ali vendar se ne boji dveh Jernačev, če si tudi za dve glavi viši od njega.“

„Močen je pa res. — Pet cekinov pravite. To je lep denar! Ko bi jaz le na pol toliko poznal pota od tod naprej, ko jih poznam od tod nazaj do Horvaškega, nobeden drug bi teh cekinov ne služil —

ali tako, če bi se le pokazal iz gozda, vem, da me imajo kuščarji v pestéh.“

„A, Ocvirek?“

„On pozna še manj ko jaz. Kar je takraj Gorjanec, vse mu je neznano. Bog vé, kako se mu zdaj godi?“

„Kje si ga pustil?“

„Včeraj sva spala pri Petriču pod razterganim berdom. Presneto mi je že predla! Zavohali so naji bili na Petričevih svisljih. Jaz sem prederl streho na gornji strani in srečno sem jo upihal. Kako se je pa Ocvirku godilo, tega ne vem.“

„Če ga nimajo v kleščah, mora priti vsak čas. Tudi stari Kočmur bi moral priti. Ima še nekaj denarjev pri meni.“

„Po denar bo pa že prišel, saj vé, de ste tukaj.“

„Ali si ti že gotov?“

„Sem že, vidite teh le šest cul je mojih, pet pa Ocvirkovih.“

Gospodar plača Jernača, potem vzame iz torbe klobas in flašo, v kateri je bilo žganje.

„Ravno prav“, reče Jernač. „Saj sem že zelo potreben, tretjo culo sem že prinesel od sinoč, pa se danes še nisem oteščal.“

Zdaj pride Kočmur in kmalo za njim Ocvirek s culo tobaka in ga verže k unim petim.

„Nak! tega pota pa ne bom tako hitro pozabil!“ spregovori Ocvirek in se vsede na culo. „Presneto so me imeli v škripecu, že sem mislil, da bo to moja zadnja.“

„Povej no, kako je bilo,“ sili ga Jernač.

„Dajte mi poprej piti, saj se mi že gerlo suši, kako bom govoril?“

Gospodar mu da piti in jesti.

„Kočmur! ali vi pa zmirom cesarskega puhate?“ oberne se kontrobutarski gospodar proti gozdnarju, ki si ga je natlačil pipico.

„Zmirom.“

„Vi bi si vsaj mogli privoščiti boljšega. Ali imate mar tako tanko vest? Jaz pa le to mislim, zakaj bi mi kadili za drag denar smerdljivca, naši sosedje Horvatje pa žlahno zelišče malo ne zastonj.“

„Horvatje imajo svoje pravice, mi pa ne“, odgovori na to Kočmur.

„Kaj pravice! Saj smo vendar le vsi pod enim cesarjem.“

„Kar Kočmur stori, to je vse prav“, reče na to Jernač. „Že sam sem vidil, ko ga je kuščar nagovoril za pipico tobaka. — Se vé, da ga je le skušal.“

„V tem ima pa spet prav“, priterdi gospodar.

„Naj imam prav ali ne, nikoli ga še nisem pokusil.“

„E, prenesel si ga pa že veliko. Le tako nedolžnega se ne delaj,“ zaverne ga tihotapski gospodar.

„Saj ne tajim. Res sem ga, pa tudi rečem, da ga več ne bom.“

„Bomo vidili.“

Oevirek se je najedel in napil in Jernač je že komaj pričakoval, da bi zvedel, kako jo je zvil njegov pajdaš.

„No Oevirek! zdaj pa govori, kako si kuščarje speljal na led?“ popraša ga gospodar.

„Z Jernačem sva spala na Petričevih svislih; zjutraj me nekaj zbudi. Ko pregledam, skočil je Jernač kviško in je zginil pred menoj. V strahu tudi jaz skočim na noge ali nisem vidil, kaj je in kam bi se obernil. Kar zaslišim, da nekdo po lojtrah stopa in kmalo se pokaže kuščarjeva glava na lojtri. „Alo, alo! že ga imamo!“ zavpije z lojtre svojim pajdašem. Jaz skočim po svislih naprej, on pa za menoj. Bila je tma, ali ker sem vedel, da je zraven svisel pod, stopal sem prav varno in ko pridem na kraj svisel, primem se za tram in skočim na pod. Kuščar kobaca

hitro po slami za menojo — toda stopnje mu zmanjka in kolikor je dolg in širok, šterbonk! prekucne se na terdi pod. Če si ni glave razbil, nos si je pa gotovo potlačil in ne bo tako hitro pozabil, kdaj je Ocvirka lovil. Jaz hitim na vrata, ali zunaj čuvši ropot na podu so hitro priskočili, ali ne da bi bili odperli vrata in me prijeli, tiščali so jih norci tiščali, kolikor so mogli. Naslonim se na vrata, uprem se na vso moč, odrinem jih in poderem vse tri kuščarje in smuknem mimo njih. Še predno so se dobro zavedeli, bil sem že pod smrekami; eden je še sprožil svoj pihalnik za menojo, pa je menda mislil, da sem vrabec, ker me je s prosom posul. Na, tukaj le potipajte“ — Ocvirek pripogne glavo, vrat je bil kervav in na glavi so se čutila zerna pod kožo.

„To je dobro, da imaš tako terdo bučo“, šali se Jernač.

„E, kopriva ne pozebe! Tako hitro me še ne bo konec.“

„Na! tu imaš za tvoj strah“ pravi gospodar in mu stisne nekaj v roke.

„Jaz imam tudi še nekaj dobiti“, oglasi se gozdnar Kočmur.

„Res je, tu imaš tvoj zaslužek“, odgovori gospodar in mu odšteje nekaj tolarjev.

„Ali bi ne hotel še kaj zaslužiti? Vidiš, tu je še dvanajst cul, spravi mi jih doli, kakor veš in znaš, tvoj trud ne bo zastonj.“

„Zastonj ali ne zastonj; že sem rekel, da se ne pritaknem več.“

„Je tedaj to tvoja zadnja beseda?“

„Moja zadnja. Delajte, kar hočete, jaz se ne pečam za nič več.“

„Nekoliko rumenjakov bi pa znabiti vendar še imelo^o prostor v tvojem loncu?“

„Če tudi. Komu jih bom pa hranil? Saj nimam nikogar, da bi mu jih zapustil.“

„Za poboljšek v starih dneh.“

„Za mé je dober sok in krompir, in tega mi ne bo manjkalo.“

„Svoje glaven si bil zmirom. Ali kdo mi bo to blago spravil doli. Da bi vedel, da je upati Martinčeku?“

„Zakaj pa ne,“ reče na to Jernač, „saj ti je že nosil in zaslužil bo tudi rad, saj je na denar, kakor mačka na salo. —

„Ali on ima kerčmo, ljudjé vedno hodijo not in ven.“ — —

„Toliko bolj varen je kuščarjev, nihče ga ne bo imel na sumu. Previhanih je pa tudi toliko, da jim ne bo šel hitro na limance.“

„Na vertyu ima pa tudi tako pripravno repno jamo,“ pristavi Ocvirek, „da ni treba boljšega skrivšča iskati.“

„Kaj pa ti misliš Juri?“

„Meni je vse eno. Storite, kakor hočete, saj sem vam že rekel, da se več ne pečam. Če me hočete ubogati, pustite vsi skup ta nevarni posel, pa se lotite kaj boljšega.“

„Kje se pa denar tako hitro zasluži ko tukaj?“

„Pa si nisi nikoli življenja svest.“

„Kdor ne vaga, je brez blaga. Ti zdaj lahko govoriš, ko imaš polnega mačka.“

„Znabiti bi bilo boljše, da se nismo nikoli vidili!“ zdihne gozdnar, vstane in gre iz jame.

„Vidiš ga starega lisjaka, kako zdaj govori,“ pravi Ocvirek, ko je Juri odšel. „Na zadnje nas bo še izdal.“

„Tega se nam ni bati“, zaverne ga Jernač, „pre-dobro ga poznam. Kar je po nesreči zgubil hčer, spremenil se je ves, ni ga več spoznati.“

„Naj bo, poskusil bom z Martinčekom, pojmo doli k njemu. Ocvirek! saj ti si tako žejen, to vem.“

„In še kako!“

Vsi trije vstanejo in se splazijo skoz luknjo.

„Hvala Bogu! da so šli,“ zdihne Tonček. Ves čas je čepel na kamenu v kotu, da ga je že vse bolelo in vendar mu ni bilo žal, da je prišel v ta berlog; mnogo novega je zvedel in to, kar si je poprej le mislil, to je vedel zdaj za gotovo. Najbolje se mu je zdelo to, da se jim je Kočmur odpovedal popolnoma. Z druge strani mu je bilo pa spet žal, da bodo Martinčeka dobili v svoje društvo. Ni mu bilo toliko za njega, kot za njegovo hčer Jerico, ki je bila sramožljiva in delavna deklica Tonetove starosti. Ko bi si kdaj žene iskal, onda bi nje prvo poprašal, če ga hoče za moža.

Tone je toliko še počakal v jami, da so kontrobanjarji malo odšli, in potem gre tudi on za njimi. Prav dobro mu je delo, ko ga je spet obsijalo svitlo solnce in je spet dihal v čistem zraku.

VI. Preseški gozdnar.

Spet je preteklo nekoliko let. Tone je ostal v gradu, večkrat je šel k gozdnarju, ki se je pa vidno staral. V nedeljah, ko je šel iz cerkve, je tudi rad ostal pri Martinčeku, da je govoril s kerčmarico in z Jerico, kar pa Martinčeku, kakor je bilo viditi, ni bilo nič prav všeč.

Neke nedelje jutro ga pokliče k sebi grajščak in mu reče: Dolgo mi že služiš, in ker sem bil vedno s teboj zadovoljen, zato sem dalje skerbel za te. Veš, da je umrl gozdnar na Preseki in Juri Kočmur v gozdu je tudi že tako slab, da bo treba za-nj kmalo namestnika. Izberi si eno teh dveh služeb, na izbero so ti.“

Tone misli en čas. Volitev je bila težka. V gozdu je preživel svoje mlade leta, tudi mu je bila dolžnost skrbeti za Mino na stare dni in gozdnarju je tako

rekoč obljubil, da bo prišel na njegovo mesto. Ali Preseka je bila bolj prijazna, bliže ljudi. Gozdnar tako dolgo ne bode živel in Mina se potem lahko preseli na Preseko. Ko vse premisli, reče gospodu: „Za Preseko bi prosil, če je vaša volja mi jo dati.“

„Saj sem ti rekel, da si izbiraj!“

„In potem bi vas tudi prosil, da bi mi dovolili ženiti se.“

„To se že tako vé, da moraš imeti gospodinjo. Od danesnjega dne si prost sedanje službe; kedar češ, lahko se preseliš na Preseko.“

Tone se preserčno zahvali dobremu gospodu in še tisti dan govori z gospodom fajmoštrom in jim pové, da ima službo in da misli snubiti Martinčekovo Jerico, kar je bilo duhovnemu gospodu prav. Ta dan ni šel opoldan domú, ostal je pri Martinčku. Jerici je pa že pri cerkvi vse povedal in jej je tudi rekel, da je bo pri očetu prosil v zakon.

Po obedu pokliče Tone Martinčka v drugo izbo in mu pové, kaj bi rad. Martinček ga je nevoljno poslušal in je zmajeval z glavó.

„Dragi moj! iz tega ne bo nič. Res je, da imaš zdaj neko službo, ali ta služba terpi le tako dolgo, dokler je gospodova volja, taka velika gospóda pa vemo, da je muhasta. Danes ali jutri ti lahko reče: pojdi od koder si prišel, ne potrebujem te več. Kaj boš pa počel z ženo? Ti si mar misliš, pojdem pa k Martinčku. Naravnost ti povem, to si ti le iz glave izbij. Saj še komaj vem, kdo si in odkod si. Tvoj oče je od nekod prišel, pa je spet nekam šel, kam, to sam Bog vé. — —

„Kar mojega očeta tiče, prosim, da od njega spodobno govorite, bil je pošten človek.“

„No, — no! je že prav, mi pa tudi nismo za plotom rojeni, in kdor bo dobil mojo hčer, dobil bode tudi nekaj evenka ž njo. Zató si bom pa tudi poprej pomislil, komu jo bom dal.“

„Jaz ne tirjam nič od vas. Le njo mi dajte in vém, da bo šla rada z menoj, moja služba je že taka, da bom ženico lahko pošteno redil.“

„Tudi berač pošteno živi, ali vendar berači.“

„Tega meni in moji ženi ne bo treba, ako mi Bog da zdravje. Res nisem bogat, ali kar imam, to sem si zaslužil sam in pošteno!“

„Ali misliš, da jaz nisem pošteno pridobil, kar imam? Kaj misliš, da sem kradel ali kali?“

Tone migne z ramami.

„Kaj, ti boš z ramami zmigoval, če se o moji poštenosti govori, ti pritepenec!“

Zdaj so prišli neki ljudje v prvo izbo. Tone vzame klobuk, stopi k kerčmarju in ga prime za ramo. „Počasi, prijatelj! počasi. Nikar se ne jezite! Kako pa, ali imate kaj veliko repe v repni jami?“

Kerčmar osterni in gleda mladega gozdnarja, kakor bi ga hotel prebosti z očmi in mu pogledati v serce. Tone ga mirno gleda. Martinček pobesi oči. „Z Bogom! oče, zdravi ostanite!“ poslovi se Tone in gre skoz vrata.

Kerčmar stopi za njim: „Mladi prijatelj, imejte pamet. Prosim vas molčite! Zavoljo vaše reči bova že še govorila.“

Drugo nedeljo proti večeru je prišel spet Tone k Martinčku, ali njega ni bilo doma, bila je sama Jerica z materjo, on je šel nekam po opravku, kam, same niste vedile. Bilo je že precej pozno, ko se je gozdnar napravil domú. Ker je bila lepa mesečina, šel je po krajšem potu čez gozd mimo krive tise. Ko pride verh klanca, zasliši dalje v gozdu puške pokati. Gozdnar obstane in poslušá. Kaj to pomeni? Po noči nihče ne gre na lov. Kaj, ko bi bili tihotapeci? Stopi malo hitreje in ravno ko pride do tise, zasliši po potu hitre moške korake. Umakne se v senco in gleda na pot. Zasopen priteče Martinček s culo na herbtu in hiti dalje. Ko ga Tone spozna, stopi iz

sence pred njega in ga nagovori: „Oče Martinček! kam pa se vam tako zelo mudi?“ Martinček se ga tako prestraši, da mu pade cula s tobakom na tla.

„O dragi prijatelj! za božjo voljo te prosim, skrij me, reši me, sicer sem zgubljen, že so mi za petami.“

Tone je previdil, da tu ni časa dolgo premišljevati, zgrabi z eno roko culo, z drugo pa Martinčeka, ki se je tresel ko šiba na vodi, in ga hitro potegne v mlado smrečje. Potem hiti čez skalovje, Martinček pa za njim in še le pri hudem breznju se ustavita.

„Zdaj najpervo mora to le proč,“ spregovori Tone in verže culo v brezno, potem se skrijeta v senco pod visoko skalo, kjer ju nihče ni mogel ugledati, ena dva sta pa vse vidila na razsvitljeni poti.

Martinček je komaj spet malo sape dobil, že priteče stražnik in za njim kmalo drugi.

„Tu ste zdaj dve poti“, pravi prvi. „Po kateri je šel?“

„Vse eno, tod ali tam,“ odgovori drugi, „ti pojdi na desno, jaz grem na levo, v dolini se snideva pod gabrom. Morava ga dobiti.“

„Če se je pa tu kam skrnil?“

„Mislim da ne, in če se je tudi, kje ga češ iskati po noči — le naprej!“

Martinčeku so se ježili lasje, komaj se je upal dihati, še le ko se je v daljini zgubil glas stražarjevih korakov, upal se je pregovoriti.

„Dobri prijatelj! ti si me rešil iz največe zadrege, zdaj pa moraš biti moj zet — hočeš ali nočeš! prosim te, odpusti mi, če sem te zadnjič razžalil.“

„Že dobro — vse je pozabljeno! Zdaj pa še nekaj!“

„Že vem, kaj misliš. Obljubim ti, da ta cula, ki si jo zagual tu doli, je bila zadnja na mojih plečih.“

Po velikih ovinkih je gozdnar speljal Martinčeka iz gozda in ga je spremil not do hiše.

V 14 dneh je gozdnar spet snubil Jerico in jo je dobil. Dote ni hotel nič več, kot samo to, kar je imela po materi. Martinčeku, ki je pri vsi bahatosti bil vendar strašno lakomen na denar, bilo je to prav všeč. V treh tednih je Jerico ko svojo ženo peljal na Preseko.

Eno leto je živel Tone srečno in mirno na Preseki, ko pride neki dan glas, da naj gre hitro v gozd, da bo stari gozdnar umerl in da bi še rad ž njim govoril. Tone se prece napravi in gre. Gozdnar ga je že težko pričakoval in lice se mu je razjasnilo, ko je Tone stopil pred njega.

„Mina, pusti nas malo na samem,“ prosi Mino, ki je sedela zraven njega. Ko je odšla, vsede se gozdnar na postelji:

„Tonček! vsedi se sem k meni in poslušaj me. Moje ure so seštete; čutim, kako me zapuščajo moči in vendar ne morem iti iz sveta, predno s teboj ne govorim. Imam ti veliko povedati in moram poseči daleč nazaj. — Ko so mi umerli moj oče, dobil sem njih službo in iskal sem si neveste. Med vsemi dekletki mi je bila tvoja mati najbolj všeč, ker je bila pridna in pohlevna, ž njo sem mislil, da bi srečno živel. Ali ni mi bila namenjena, vzela je tvojega očeta, gozdnarja v Preseki, ki je bil mnogo mlajši od mene. S tvojim očetom nisva bila nikoli prijatla; še pred se nisva mogla, posebno pa ko je vzel Marjeto, nisva se pogledala. V tistem času sem se seznanil s tihotapci, ki so nosili tobak iz Horvaške skoz naš gozd. Mene so nagovarjali, da bi jim šel na roko, da bi jim skrival blago in jim ga pomagal odnašati, obetali so mi velik dobiček — in pregovorili so me. — Enkrat — bilo je poletni dan zgodaj — nesem mimo hudega brezna culo tobaka in ko zavijem okoli skale,

stoji tvoj oče pred menoj. Sramota, da me je dobil pri tem poslu in staro sovraštvo mi je zavrelo serce. Beseda da besedo, naposled se sprimeva kraj brezna in se dolgo rujeva. Na zadnje me tvoj oče dobi pod sé in od zdaj naprej nisem več vedel in še danes ne vem, kaj sem storil. Le to vem, da je tvoj oče skočil kviško in strašno zavpil: Ti si me zaklal. In res vidim svoj nož v njegovih persih. Kako je prišel nož v njegove persi, ali sem mu ga jaz zabodel, tega nisem vedel in še danes ne vem. Le toliko rečem zdaj na smertni postelji, da nisem nikdar imel te misli. Ko to vidim, oh kako se prestrašim! Skočim kviško, on si potegne nož iz rane ali predno sem ga mogel prijeti, omahnil je in padel čez rob v strašni prepad. Tone! jaz sem morivec tvojega očeta in to ludodelstvo sem nosil na svoji duši do današnjega dne. Bog me je pa tudi kaznoval, kakor sem zaslužil. Ti, sin umorjenega, si našel isti nesrečni nož in z istim nožem se je zabodlo moje edino dete. Oh koliko je terpela moja duša, nisem ga imel mirnega trenutka! Spustil sem se v prepad, našel sem kosti, jih pobral in zakopal v žegnano zemljo. Ali to mi ni dalo miru, in ne bom ga imel poprej, dokler ne slišim iz tvojih ust, da mi odpustiš in dokler mi v znamenje sprave ne podaš roke. Tonček! ali je mogoče?“

Mladi gozdnar si je podperl glavo in je stermel pred sé.

„Tonček ali mi odpustiš?“

„Odpuščam! Prosite Boga, da vam on tako odpusti, kakor jaz.“

„Podaj mi roko!“

Tone mu jo podá.

„Zdaj pa lahko umerjem. Pošljite mi po gospoda.“

Gospod so že čakali zunaj, Mina je po nje poslala. Tonček jih je pustil samega z gozdnarjem, ki

se je spravil z Bogom in potem kmalo v Tončekovih in Mininih rokah večno zaspal.

Pred smertjo je hotel še Tonetu izročiti svoje denarje, ker jih pa on ni hotel vzeti, izročil jih je duhovnemu gospodu, da jih obernejo v dobre namene.

Nekoliko let pozneje je pod krivo tiso stalo zidano znamenje. Namalano je bilo hudo brezno in človek, ki pada va-nj. Spodej je bil napis:

Blizo tega mesta v hudem breznu je nesrečno smert storil

Anton Robida, preseški gozdnar.

Bog se usmili njegove duše!

